

Wyrok z dnia 8 lipca 1999 r.

II UKN 39/99

Osoba zatrudniona w okolicznościach, o których mowa w art. 4 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 ze zm.) nie podlega ubezpieczeniu społecznemu pracowników.

Przewodniczący: SSN Maria Tyszel, Sędziowie: SN Stefania Szumańska, SA Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 8 lipca 1999 r. sprawy z wniosku Danuty B. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w O.W. o wcześniejszą emeryturę, na skutek kasacji wnioskodawczyni od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 12 listopada 1998 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z dnia 3 lutego 1998 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w O.W. odmówił przyznania wnioskodawczyni Danucie B. prawa do wcześniejszej emerytury wobec niespełnienia warunku rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy.

Po rozpoznaniu odwołania wnioskodawczyni od tej decyzji Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Kaliszu wyrokiem z dnia 4 maja 1998 r. [...] zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał wnioskodawczyni prawo do wcześniejszej emerytury od dnia 1 grudnia 1997 r. Sąd ustalił, że wnioskodawczyni spełnia warunki określone w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 25 marca 1997 r. w sprawie zasad wcześniejszego przechodzenia na emeryturę pracowników zwalnianych z pracy z przyczyn dotyczących zakładów pracy (Dz.U. Nr 29, poz. 159). Legitymuje się ona okresem zatrudnienia przekraczającym 35 lat. Umowa o pracę zawarta w dniu 1 września 1997 r. z jej bratem Janem J. została rozwiązana z dniem 30 listopada

1997 r. z przyczyn dotyczących pracodawcy. Wnioskodawczyni była zatrudniona w pełnym wymiarze czasu pracy jako pomoc domowa z wynagrodzeniem miesięcznym 450 zł. Brat wnioskodawczyni prowadził gospodarstwo rolne o powierzchni 11,31 ha. Po zakończeniu zbiorów dokonał bilansu, z którego wynikało, że osiągnął niższe od spodziewanych zbiory. Rozwiązanie umowy o pracę z wnioskodawczynią nastąpiło z przyczyn ekonomicznych.

Od tego wyroku wniósł apelację Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w O.W. podnosząc zarzut, że wyrok zapadł z naruszeniem art. 4 ust.1 pkt 4 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 ze zm.).

Wyrokiem z dnia 12 listopada 1998 r. Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi [...] zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie. Sąd Apelacyjny uznał za słuszny zarzut naruszenia powołanego w apelacji przepisu ustalając, że w okresie od 1 września 1997 r. do 30 listopada 1997 r. wnioskodawczyni nie podlegała ubezpieczeniu społecznemu pracowników. Powołany przepis wyłącza z ubezpieczenia społecznego pracowników między innymi rodzeństwo osoby prowadzącej na własny lub wspólny rachunek zakład pracy, zatrudnione w takim zakładzie i pozostające z taką osobą we wspólnym gospodarstwie domowym. Wnioskodawczyni pozostawała we wspólnym gospodarstwie domowym z bratem prowadzącym gospodarstwo rolne i spełniała warunki do ubezpieczenia na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. z 1991 r. Nr 4, poz. 24) jako domownik rolnika. Ponadto wnioskodawczyni nie mogła wykonywać pracy za wynagrodzeniem określonym w umowie o pracę – 450 zł miesięcznie w sytuacji, gdy brat jej określił dochodowość roczną gospodarstwa rolnego na 5.000 zł. Okoliczności te wskazują, że umowa o pracę była umową pozorną, mającą na celu uzyskanie przez wnioskodawczynię prawa do wcześniejszej emerytury. Wnioskodawczyni ma bowiem wymagany dla kobiet okres zatrudnienia wynoszący 35 lat i potrzebne jej było ustalenie, że rozwiązanie umowy o pracę nastąpiło z przyczyn dotyczących zakładu pracy. Tego ostatniego warunku wnioskodawczyni nie spełnia nawet przy przyjęciu, że pozostawała z bratem w stosunku pracy. Rozwiązanie z nią umowy o pracę nie nastąpiło z przyczyn ekonomicznych, gdyż w dacie zawarcia umowy o pracę brat jej znał wysokość spodziewanych i uzyskanych plonów zbóż i ziemniaków.

Wyrok ten zaskarżyła kasacją wnioskodawczyni wskazując jako podstawę ka-

sacji naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie przepisu art. 4 ust.1 pkt 4 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 ze zm.). Zdaniem wnioskodawczynie nie istnieją określone w tym przepisie podstawy do wyłączenia jej z ubezpieczenia ponieważ nie mieszkała stale w gospodarstwie rolnym brata lecz pracowała przez 5 dni w tygodniu. Pracodawca zapewniał jej w tym okresie mieszkanie i utrzymanie, co jest przyjęte w przypadku zatrudniania pracowników w gospodarstwie rolnym. W związku z tymi zarzutami wnioskodawczynie wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie apelacji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepis prawa materialnego, którego naruszenie stanowi podstawę kasacji, został przytoczony błędnie, ponieważ art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 ze zm.) nie zawiera punktów. Uznając to za omyłkę pisarską, stanowiącą powtórzenie tego samego błędu w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, należało przyjąć, że zarzut dotyczy niewłaściwego zastosowania art. 4 ust. 2 pkt 4 tej ustawy. Kasacja oparta na podstawie naruszenia tego przepisu nie może być uwzględniona, gdyż przepis ten, chociaż został powołany w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, nie stanowił podstawy prawnej rozstrzygnięcia.

Przepis art. 4 ust. 1 omawianej ustawy reguluje ogólną zasadę stanowiącą, że ubezpieczeniu społecznemu podlegają wszyscy pracownicy. Wyjątki od tej zasady określone są w poszczególnych punktach art. 4 ust. 2, który to przepis wymienia krąg osób nie podlegających ubezpieczeniu społecznemu pracowników. Zgodnie z uregulowaniem zawartym w punkcie 4 do tego kręgu osób należy rodzeństwo osoby prowadzącej na własny lub wspólny rachunek zakład pracy, zatrudnione w takim zakładzie i pozostające z taką osobą we wspólnym gospodarstwie domowym. Określając osoby wyłączone z ubezpieczenia przepis używa terminu „osoby zatrudnione”. Zarówno to określenie, jak i regulacja całego przepisu, dotycząca pracowników, wskazuje, że przepis nie wyklucza zawarcia ważnej umowy o pracę w okolicznościach w nim opisanych, ze wszystkimi konsekwencjami określonymi w przepisach prawa pracy. Osoba zatrudniona w takich okolicznościach może być pracownikiem w rozumieniu art. 2 Kodeksu pracy, natomiast nie podlega ubezpieczeniu społecznemu

pracowników. Ma to taki skutek, że okres zatrudnienia w omawianych okolicznościach nie jest okresem składkowym w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.). Przepis ten stanowi, że przy ustalaniu prawa i wysokości świadczeń uwzględnia się jako okres składkowy, okres opłacania składek na ubezpieczenie społeczne. Obowiązek opłacania składek na ubezpieczenie społeczne jest związany z obowiązkiem ubezpieczenia, co oznacza, że w przypadku niespełnienia warunków do objęcia ubezpieczeniem społecznym, opłacanie składek na to ubezpieczenie nie wywołuje żadnych skutków prawnych.

Konsekwencją zastosowania w odniesieniu do wnioskodawczynie przepisu art. 4 ust. 2 pkt 4 ustawy o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych byłoby przyjęcie, że w okresie od 1 września 1997 r. do 30 listopada 1997 r. była ona pracownikiem nie podlegającym ubezpieczeniu społecznemu pracowników. Jako pracownik byłaby także wyłączona z ubezpieczenia społecznego rolników na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25), gdyż przepis art.6 pkt 2 lit. c tej ustawy nie uznaje za domownika osoby spełniającej wprawdzie wszystkie warunki tego przepisu, lecz związanej z rolnikiem stosunkiem pracy. Wnioskodawczynie nie podlegałaby zatem w tym okresie żadnemu ubezpieczeniu i okres ten nie mógłby zostać wliczony do ogólnego okresu zatrudnienia wymaganego do przyznania wcześniejszej emerytury na podstawie przepisu § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 25 marca 1997 r. w sprawie zasad wcześniejszego przechodzenia na emeryturę pracowników zwalnianych z pracy z przyczyn dotyczących zakładów pracy (Dz.U. Nr 29, poz. 159). Podstawą nieuwzględnienia żądania przyznania wcześniejszej emerytury byłoby niespełnienie warunku posiadania wymaganego okresu zatrudnienia, gdyby po odjęciu okresu wyłączenia z ubezpieczenia łączny okres zatrudnienia wnioskodawczynie okazał się krótszy niż 35 lat. Tylko taki skutek miałoby zastosowanie art. 4 ust. 2 pkt 4 ustawy o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych.

Jednakże Sąd Apelacyjny uznał, że wnioskodawczynie spełniła warunek posiadania wymaganego okresu zatrudnienia, wskazał natomiast alternatywnie dwie podstawy prawne nieuwzględnienia żądania wnioskodawczynie. Obie wskazane w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku podstawy nie pozostają w związku z uregulowaniem zawartym w art. 4 ust. 2 pkt 4 ustawy o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń spo-

łecznych.

Określone powołanym rozporządzeniem prawo do wcześniejszej emerytury przysługuje tylko pracownikom. Wnioskodawczyni nie może być uznana za pracownika, gdyż nie została z nią zawarta ważna umowa o pracę. Ustalając, że brat wnioskodawczyni ze względu na niskie dochody nie miał wystarczających środków na zatrudnienie pracownika, Sąd Apelacyjny uznał, że umowa o pracę zawarta z wnioskodawczynią była umową pozorną. Nie miała ona na celu nawiązania stosunku pracy, lecz umożliwienie wnioskodawczyni skorzystania z prawa do wcześniejszej emerytury. Te ustalenia faktyczne i ich ocena nie mogą być skutecznie kwestionowane w kasacji w sytuacji, gdy nie został podniesiony zarzut, że zostały dokonane z naruszeniem przepisów postępowania. Jako alternatywną podstawę uznania żądania wnioskodawczyni za nieuzasadnione, przy przyjęciu, że umowa o pracę była ważna, Sąd Apelacyjny wskazał niespełnienie określonego w powołanym rozporządzeniu warunku rozwiązania umowy o pracę z przyczyn określonych w art. 1 ust. 1 i 2 i art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. z 1990 r. Nr 4, poz. 19 ze zm.). W okresie od nawiązania stosunku pracy do jego rozwiązania sytuacja ekonomiczna pracodawcy nie uległa zmianie, zatem o rozwiązaniu umowy o pracę nie zadecydowały przyczyny ekonomiczne. Także w zakresie tych ustaleń nie podniesiono w kasacji zarzutu naruszenia przepisów postępowania. Kasacja nie zarzuca również naruszenia przepisu § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 25 marca 1997 r. w sprawie zasad wcześniejszego przechodzenia na emeryturę pracowników zwalnianych z pracy z przyczyn dotyczących zakładów pracy (Dz.U. Nr 29, poz. 159), a ten właśnie przepis był podstawą prawną rozstrzygnięcia.

Kasacja okazała się pozbawiona usprawiedliwionych podstaw i z tych przyczyn Sąd Najwyższy na zasadzie art. 393¹² KPC orzekł jak w sentencji wyroku.

=====